

Коваль М. В.,
здобувач кафедри адміністративного та господарського права
Запорізького національного університету

МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ТЕХНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ МИТНИЦЬ

METHODS OF ACTIVITIES AS INSTRUMENTAL-TECHNOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE ADMINISTRATIVE-LEGAL FUNDAMENTALS OF THE CUSTOMS OPERATION

Статтю присвячено аналізу методів діяльності як інструментально-технологічної характеристики адміністративно-правових засад функціонування митниць. Доведено, що методи діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи посідають чільне місце в діючій структурі інструментально-технологічних характеристик адміністративно-правових засад функціонування митниць, є досить складною системою способів та прийомів, та якісно різняться між собою.

Встановлено, що для методів діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи характерні такі риси: є засобами реалізації закріпленої за митницями компетенції; безпосередньо виражають владний характер повноважень митниць; органічно пов'язані з цільовим призначенням митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи; реалізуються в процесі здійснення діяльності митниць; забезпечують чіткий порядок діяльності митниць; їх сутність проявляється як у волевиявленні митниць щодо інших учасників відносин у сфері митної справи, так і у характері такого волевиявлення; динамізм, адже методи сприяють виконанню функцій та повноважень митниць; порядок застосування визначається законодавством України з питань митної справи; виражають владно-організуючий вплив митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи на суб'єктів господарювання та осіб, що беруть участь в процесі переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України; здійснюються у взаємозв'язках між митницями та суб'єктами переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України; завжди мають своїм адресатом відповідні керівані суб'єкти переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України; у методах діяльності митниць у відповідному обсязі виявляється державний інтерес; правова форма опосередкування методів і вияв їх у правових актах як результатах діяльності митниць; вибір конкретних методів діяльності митниць залежить, головним чином, від особливостей того чи іншого суб'єкта господарювання чи особи або ситуації.

Акцентовано увагу на тому, що вітчизняні реалії, пов'язані із входженням України у світовий простір, вимагають розробки ґрунтовних наукових теоретичних основ сфери митної справи.

Ключові слова: адміністративно-правові засади, державна митна політика, державна митна справа, заохочення, інструментально-технологічні характеристики, методи діяльності, митниця, переконання, примус.

The article is devoted to the analysis of methods of activities as instrumental-technological characteristics of the customs operation. It is proved that methods of customs activities as direct subjects of carrying out customs affairs occupy a prominent place in the current structure of the instrumental and technological characteristics of the administrative and legal fundamentals of the customs operation; they are a rather complex system of methods and techniques and qualitatively different from one another.

It is found that methods of the activities of the customs as direct subjects conducting customs affairs are characterised by the following features: they are means of the implementation of competence assigned to the customs; direct expression of the authoritative nature of customs duties; they are naturally related to the purpose of the customs as direct subjects of customs; implementation in the course of customs activities; provision of a clear procedure for customs; their essence is manifested both in the will of the customs towards other participants in customs affairs and the nature of such will; dynamism, because methods contribute to the performance of customs functions and powers; the procedure of application is determined by the customs legislation of Ukraine; expression of the power-organizing influence of customs as direct subjects conducting customs procedure on economic entities and persons involved in the process of transferring goods, vehicles for commercial purposes across the customs border of Ukraine; they are carried out in the relations between customs and the subjects of transferring goods, vehicles for commercial purposes across the customs border of Ukraine; their addressee is always relevant managed entities of the transfer of goods, vehicles for commercial purposes across the customs border of Ukraine; in the methods of customs activity there is a relevant of the state interest; the legal form of mediating methods and identifying them in legal acts as a result of customs activities; the choice of specific customs activities mainly depends on the special aspects of a particular economic entity or person or situation.

Attention is drawn to the fact that the domestic realities related to Ukraine's entry into the universal space require the development of sound scientific theoretical foundations of the area of customs.

Key words: administrative and legal fundamentals, state customs policy, state customs, stimulation, instrumental and technological characteristics, methods of activities, customs, persuasion, coercion.

Вступ. Активізація потреби підвищення ефективності інституційного забезпечення сфери митної справи пов'язана з об'єктивним переосмисленням загальних проблем її здійснення та невизначеністю статусних складників, розмитістю адміністративно-правового стану митних органів, що деструктивно впливає на результативність реалізації призначення та виконання завдань митниць як безпосередніх

суб'єктів здійснення митної справи. У зв'язку із чим питання адміністративно-правових засад функціонування митниць набуває особливої актуальності.

Слід вказати, що більшість науковців стверджують, що до інструментально-технологічних характеристик адміністративно-правових засад необхідно включати форми та методи діяльності [6, с. 180; 8, с. 49]. Підтримуємо таке бачення, оскільки воно

відповідає природі «адміністративно-правових засад функціонування митниць» та законам логіки. При цьому, методи діяльності митниць як територіальних органів центрального органу виконавчої влади та безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи, як прийоми цілеспрямованого юридичного впливу [1, с. 282–286], посідають чільне місце в діючій структурі інструментально-технологічних характеристик адміністративно-правових засад функціонування митниць, є досить складною системою способів та прийомів, та якісно різняться між собою. Однак визначення терміну «методи діяльності» у сфері митної справи чинне законодавство України не містить. Разом із тим, у сфері митної справи проблема методів діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи набуває особливої ваги, адже від їх правильного вибору та ефективного застосування значною мірою залежить не тільки ефективність здійснення митної справи, а й в цілому ефективність захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, а також результативність реалізації стратегії євроінтеграції України.

Ступінь розробленості проблеми. Науковими розробками, які охоплюють питання методів адміністративно-правової діяльності органів виконавчої влади, у тому числі й діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи, займалися такі теоретики та практики, як: Авер'янов В.Б., Атаманчук Г.В., Бандурка О.М., Бахрах Д.М., Додін Є.В., Ківалов С.В., Коломоєць Т.О., Комзюк В.Т., Кормич Б.А., Лазарев Б.М., Мазур А.В., Міщенко І.В., Настюк В.Я., Пашко П.В., Науменко В.П., Приймаченко Д.В., Терещенко С.С., Федотов О.П. та ін. При цьому, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, які мають вагоме теоретичне та практичне значення, в умовах трансформаційних змін сфери митної справи питанням методів діяльності як інструментально-технологічної характеристики адміністративно-правових засад функціонування митниць властивий високий рівень наукової новизни.

Мета статті полягає у комплексній оцінці методів діяльності як інструментально-технологічної характеристики адміністративно-правових засад функціонування митниць.

Виклад основного матеріалу. Попередньо зауважимо, що у загальноприйнятому розумінні категорія «метод» являє собою набір інструментарію, за допомогою якого досягається практичний вплив на суспільні відносини або щось інше. Однак вказана категорія є практично невичерпною, оскільки будь-яка діяльність потребує певних способів, прийомів та засобів її реалізації. При цьому, очевидним є взаємозв'язок форм діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи з методами їх діяльності, адже вказані елементи є взаємообумовленими та взаємозалежними, між ними існує тісний зв'язок. Разом із тим, кожен із цих елементів зберігає самостійність.

Слід сказати, що найбільш глибокого аналізу категорія «метод» здобула в теорії управління, адже

безпосередній та цілеспрямований вплив виконавчих органів (посадових осіб) на підставі закріпленої за ними компетенції, у встановлених межах та відповідній формі на підпорядковані їм органи та громадян здійснюється саме за допомогою конкретних способів та прийомів, які є безпосередніми засобами досягнення поставленої мети.

Не вдаючись глибоко в дискусію та взявши до уваги основні найбільш поширені та сутнісні в адміністративно-правовій літературі визначення поняття «метод державного управління» (слід вказати, що поряд із вказаним визначенням часто використовуються інші терміни: метод здійснення управлінських дій, метод управлінської діяльності, адміністративно-правові методи) [2, с. 188; 3, с. 295; 17, с. 123; 21, с. 198], можна стверджувати, що правильне розуміння методів діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи можливе лише на підставі та у зв'язку з їх функціями. Адже будь-яка функція, що потребує реалізації, становить конкретну мету діяльності та дії, взаємопов'язані через завдання її здійснення. Це дає змогу відокремити методи діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи від понять, що вживаються в подібному до них розумінні, наприклад, планування, контроль, облік та інші подібні до них дії управління. Однак взяті як окремі прийоми будь-якої з функцій митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи, вони вже становлять методи їх діяльності. І саме їх оптимальний вибір та поєднання у певних умовах створює передумови та забезпечує ефективність реалізації державної митної політики. Зрештою, методи діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи доповнюють один одного, адже весь комплекс функцій митниць реалізується через застосування різних способів впливу. До того ж, методи діяльності митниць є нерозривно пов'язаними з формами їх діяльності та саме в них знаходять своє вираження. Інакше кажучи, якби не було форм, то методи втратили б свою суть, оскільки їх неможливо було б реалізувати на практиці. Наприклад, якби законодавчо не було б визначено право митниць здійснювати документальні перевірки дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів [15, ст. 345], митниці не мали б можливості здійснювати митний контроль шляхом проведення документальних перевірок дотримання законодавства України з питань митної справи.

У такому розумінні для методів діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи характерні такі риси:

- є засобами реалізації закріпленої за митницями компетенції;
- безпосередньо виражають владний характер повноважень митниць;
- органічно пов'язані з цільовим призначенням митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи;

- реалізуються в процесі здійснення діяльності митниць;
- забезпечують чіткий порядок діяльності митниць;
- їх сутність проявляється як у волевиявленні митниць щодо інших учасників відносин у сфері митної справи, так і у характері такого волевиявлення;
- динамізм, адже методи сприяють виконанню функцій та повноважень митниць;
- порядок застосування визначається законодавством України з питань митної справи;
- виражають владно-організуючий вплив митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи на суб'єктів господарювання та осіб, що беруть участь в процесі переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- здійснюються у взаємозв'язках між митницями та суб'єктами переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- завжди мають своїм адресатом відповідні керовані суб'єкти переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України;
- у методах діяльності митниць у відповідному обсязі виявляється державний інтерес;
- правова форма опосередкування методів і вияв їх у правових актах як результатах діяльності митниць;
- вибір конкретних методів діяльності митниць залежить, головним чином, від особливостей того чи іншого суб'єкта господарювання чи особи або ситуації.

З огляду на наведені визначення та ознаки, на підставі їхнього аналізу можна стверджувати, що методи діяльності митниць є способами та засобами практичної реалізації їхніх повноважень, що реалізуються шляхом організаційно-розпорядчого впливу на поведінку й діяльність суб'єктів господарювання та громадян із метою досягнення поставлених цілей та основних завдань у сфері митної справи.

Необхідно наголосити на тому, що строгий імператив владних повноважень митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи не означає безальтернативності способів і методів їх здійснення. Проте на сучасному етапі трансформації в умовах активного реформування та переформатування сфери митної справи, а також активної законотворчої діяльності, на жаль, чимало факторів об'єктивного і суб'єктивного характеру надають цій тенденції суперечливої форми вираження. Крім того, складність методів діяльності митниць є причиною того, що авторам досі не вдалося навести вичерпного їх переліку, адже спроба створити якусь універсальну, закінчену, вичерпну класифікацію методів діяльності митниць не мала успіху. Однак, такий стан речей не свідчить про неможливість існування обґрунтованої класифікації методів діяльності митниць як територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику,

та безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи. Разом із тим, при їх класифікації необхідно виходити з того, що таке складне явище не може базуватися лише на якомусь одному класифікаційному критерії. Тільки сукупність класифікаційних засад дасть змогу всебічно, на науковій основі скласти уявлення про методи як наукову категорію та елемент інструментально-технологічних характеристик адміністративно-правових засад функціонування митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи.

В будь-якому разі, беручи за основу традиційний поділ методів реалізації владних повноважень [16, с. 325; 18, с. 29], можна стверджувати, що митниці здійснюють свою діяльність шляхом застосування як прямих, так і шляхом застосування непрямих методів. При цьому, серед прямих методів діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи необхідно вказати методи переконання, заохочення та примусу.

Як зазначає С.Г. Стеценко, переконання як метод державного управління полягає в застосуванні способів впливу на свідомість та поведінку людей і проявляється у використанні роз'яснювальних і виховних заходів із метою дотримання вимог чинного законодавства [20, с. 97]. У зв'язку із чим можна говорити про те, що переконання як метод діяльності митниць є випереджувальним засобом, який покликаний стимулювати належну поведінку учасників відносин у сфері митної справи шляхом проведення заходів переважно морального чи психологічного впливу. Таким чином, здійснюване відносно-позитивне навантаження породжує, зміцнює та розвиває свідомість, яка відповідає меті й завданням діяльності у зазначеній сфері, спонукає до усвідомленого виконання вимог митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи.

Отже, переконання є ліберальним прийомом впливу на свідомість громадян та інших суб'єктів переміщення товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, оскільки передбачає на основі вербального, виховного, організаційного, заохочувального чи іншого творчого впливу досягнення добровільного свідомого сприйняття суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та громадянами доцільності імперативно-наказового характеру діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи. З цих позицій заслугоує на увагу характеристика деякими вченими методу переконання як лише психічного впливу, в результаті якого владна і підвладна волі збігатимуться, не знайшовши відкрито вираженої ні психологічної, ні фізичної протидії з боку підвладного суб'єкта [4, с. 8; 5, с. 49–50; 9, с. 45].

Цей вплив формує та підтримує погляди, поведінку, яка б відповідала вимогам чинного законодавства України з питань митної справи через інформування заінтересованих осіб про митні правила у встановленому законом порядку, надання консультацій з питань практичного застосування норм законодавства України з питань митної справи, надання інформації щодо загальних питань роботи митниць

як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи, привернення уваги та публічне обговорення в засобах масової інформації та суспільстві проблем митної справи, підвищення зацікавленості осіб до належного виконання вимог законодавства України з питань митної справи, поєднання соціальних інтересів конкретної особи з інтересами держави та суспільства тощо. Зазначимо, що ст. 562 Митного кодексу України прямо передбачено, що митниці як безпосередні суб'єкти здійснення митної справи встановлюють та підтримують офіційні відносини консультативного характеру з суб'єктами господарювання. Ці відносини включають в себе укладення меморандумів про взаєморозуміння з метою розвитку співробітництва, забезпечення участі зазначених осіб у вдосконаленні митного контролю та оптимізації методів роботи митниць [15].

Отже, невід'ємною умовою результативності та дієвості методів переконання є розуміння особами цілей і завдань митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи, відповідність інтересів держави, які представляють митниці, конкретним особистим інтересам і потребам, бажання громадян брати участь у забезпеченні та захисті національних (в тому числі й митних) інтересів України. У той же час, метод переконання як провідний метод діяльності митниць є ефективним засобом запобігання порушенням митних правил та іншим відхиленням від норм чи стандартів у поведінці учасників правовідносин у сфері митної справи, а також їх припинення. Наприклад, згідно положень ст. 256 Митного кодексу України, невиконання декларантом або уповноваженою ним особою умов, визначених, є причиною відмови у митному оформленні, проте митниця-оформлення зобов'язана у рішенні про відмову у митному оформленні зазначити причини відмови та навести вичерпні роз'яснення вимог, виконання яких забезпечує можливість митного оформлення товарів, транспортних засобів комерційного призначення [15]. Неприйняття такого рішення може мати негативні наслідки для посадових осіб митниці, оскільки саме вони несуть кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та іншу відповідальність за прийняття неправомірних рішень, вчинення неправомірних дій або допущення бездіяльності [15, ст. 30].

Будучи універсальним методом діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи, переконання здійснюється систематично, безперервно, на всіх етапах діяльності митниць та не вимагає суттєвих фінансових затрат. Крім того, намагання України наблизитися до загальносвітових і, в першу чергу, європейських стандартів, передбачає необхідність активного застосування переконання як методу діяльності органів державної влади. З практичної ж точки зору, цьому сприяє розвиток інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем, а широке використання традиційних засобів масової інформації та новітніх інформаційних ресурсів дозволяє ефективно підвищувати рівень правової свідомості учасників відно-

син у сфері митної справи, а також досягти значних результатів в процесі проведення роз'яснювальної, виховної роботи, нарад, круглих столів, консультацій за участю всіх безпосередньо заінтересованих сторін тощо.

Поряд із переконанням у сфері митної справи застосовується метод примусу. Видається, у цьому аспекті слід погодитись із думкою А.Т. Комзюка, який вказує, що державний примус є методом впливу держави на свідомість і поведінку осіб, що допускають протиправні вчинки. Вказаний інститут виявляється у застосуванні встановлених правовими нормами заходів впливу морального, майнового, фізичного та іншого характеру, які мають на меті попередження правопорушень, покарання та виховання правопорушників і застосовуються незалежно від волі та бажання правозобов'язаних суб'єктів [12, с. 30–31].

Видається, примус як метод діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи є другорядним, але незалежним від переконання в процесуальному аспекті, так як обидва ці методи є явищами одного рівня та порядку. При застосуванні примусу воля підвладного суб'єкта не поступальна: не передбачає вибору відповідної до його переконань моделі поведінки, при чому для митниць внутрішні переконання суб'єкта в даному випадку вже не мають якого-небудь значення. Таким чином, традиційно примус виступає допоміжним методом впливу, який використовується в діяльності митниць в силу нерезультативності переконання. У зв'язку з цим, примус як владно-зобов'язуючий вплив на суб'єкта пов'язаний з подавленням у підвладних суб'єктів мотивів антисуспільного характеру (психологічний аспект) та з можливістю реалізації санкції імперативного припису (фізичний аспект). Він завжди суперечить (частково або повністю) волі особи, до якої застосовується та імпліцитно вписується в систему її уявлень, вимагає підкорення вимог, з якими така особа внутрішньо або зовнішньо не згодна. Це – основна відмінність примусу як методу діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення державної митної справи від переконання.

Необхідно зазначити, що за твердженням В.М. Горшенева, основне призначення методу примусу полягає у тому, щоб погрозою настання негативних наслідків запобігти порушенню встановлених правил [7, с. 73]. Проте наведене визначення функціонального призначення методу примусу, скоріш за все, застосовне до переконання як методу діяльності митниць або, в кращому випадку, до широкого трактування методу примусу, так як воно не відповідає критеріям безпосередності та реальності примусу як фактичного державно-владного впливу.

У загальнотеоретичному ж розумінні межі між цими двома головними методами владного впливу, як загальносоціального явища, хиткі та вимагають додаткового наукового обґрунтування. Тому заслуговують також окремої уваги позиції вчених, які поряд з методами переконання і примусу виділяють й інші нові методи владної діяльності митниць, наприклад

заохочення (стимулювання) [13, с. 37; 14, с. 40–46]. Необхідно зазначити, що такі погляди отримали як своїх прихильників, так і противників.

Так, В. Колпаков, виходячи з критерію потреби процесу управління (переконувати, заохочувати, примушувати), виділяє три «найзагальніші, найуніверсальніші, а в теоретичному розумінні найкраще визначені й детерміновані методи: переконання, заохочення і примус» [11, с. 187]. Однак, на думку С.В. Ківалова та Б.А. Кормича, у контексті реалізації митної політики ми можемо розглядати метод заохочення лише як допоміжний і лише в рамках організаційної та матеріально-технічної діяльності митниць [10, с. 63].

Проте, виходячи з аналізу змісту положень п. 8 ч. 1 ст. 8 Митного кодексу України [15], одним із принципів здійснення митної справи є принцип заохочення добросовісності, введення якого в сферу митної справи було пов'язано зі створенням інституту уповноваженого економічного оператора. Саме через надання певного роду привілеїв митниця як безпосередній суб'єкт здійснення митної справи заохочує поведінку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, яка передбачає не лише відсутність правопорушення, а й сумлінне, належне, взірцеве виконання норм закону.

Переконання і примус же як методи діяльності митниці, є «двома взаємопов'язаними полюсами» єдиного цілого: можливість застосування примусу формує переконаність підвладного суб'єкта, а саме примус обґрунтовує необхідність його підкорення волі митниці як безпосередньому суб'єктові здійснення митної справи, – тобто є способами забезпечення належної поведінки і порядку в процесі здійснення митної справи. Причому переконання впливає на громадян та суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності через виховання суспільно необхідних внутрішніх спонукань, прагнень, а примус впливає на внутрішні спонукання.

В свою чергу, примус як метод діяльності митниць повинен характеризуватися таким чином, щоб використовуватися не як інструмент прямого впливу, тобто фізичного, а непрямого – психічного впливу, має впливати на волю підвладного, насамперед, за допомогою переконання його в можливості застосування примусових заходів.

Слід вказати, що останнім часом все більше переважає не тільки тенденція, але і оцінка ефективності влади в залежності від її здатності забезпечити баланс між переконанням і примусом в правореалізуючій сфері. А отже, примус як метод діяльності митниці як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи розуміється як винятковий, адже його роль знаходить більш відчутний характер саме в розумному, комплексному та виборчому поєднанні з методом переконання.

Таким чином, примус як метод діяльності митниць передбачає створення такого стану, при якому воля суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян не стільки внутрішньо або зовні протистоїть волі митниць, скільки в принципі виключається з числа

факторів, що мають вирішальне *ad hoc* (для ситуації підпорядкування) значення, що вимагає не менших зусиль з боку митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи для організації умов, адекватних ситуації підпорядкування. У даному контексті воля суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та громадян інтерпретується як їх ставлення до ситуації підпорядкування, інакше кажучи, як суб'єктивна оцінка, виражена в бажанні (що менш ймовірно, але можливо) або небажанні підкоритися велінням митниці як безпосереднього суб'єкта здійснення митної справи. Тому звідси не випливає висновку про те, що примус як метод діяльності митниць застосовується без урахування волі підпорядкованого як його відносин до обставин, що слугують підставою (приводом) примусу (провини).

Отже, в процесі захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, захисту внутрішнього ринку, розвитку економіки України та її інтеграції до світової економіки, а також забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи митниця як безпосередній суб'єкт здійснення митної справи наділені повноваженнями застосовувати примусові заходи. В деякій мірі, примус як метод діяльності митниць застосовується з урахування волі суб'єктів правовідносин у цій сфері як їх відносин до обставин, що слугують підставою (приводом) примусу (провини). Застосовується примус у ситуації, коли переконання втрачає ефективність впливу на поведінку осіб, що реалізують свої права, пов'язані з переміщенням товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, а зазначені особи вчиняють протиправні дії. Крім того, у діяльності митниць примус застосовується також для запобігання та виявлення порушень законодавства України з питань митної справи, забезпечення провадження в справах про порушення митних правил, притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які вчинили такі правопорушення.

Для примусу як методу діяльності митниць характерні такі ознаки:

1) має цілеспрямований характер, оскільки метою його застосування є забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства України з питань митної справи; забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи, укладеними відповідно до закону; забезпечення справляння митних платежів тощо. Зазначена спрямованість примусу прямо введена зі змісту основних завдань, які виконують митниці, здійснюючи митну справу [15, ч. 2 ст. 544];

2) перелік примусових заходів, а також порядок їх застосування встановлюються, передусім, Митним кодексом України і лише в частині, не врегульованій ним, – нормами інших законів України;

3) застосовується, як правило, митницями та їхніми посадовими особами, що наділені особливими повноваженнями у сфері митної справи;

4) система адміністративно-примусових заходів у сфері митної справи має досить широкий діапазон дії та складається з адміністративно-запобіжних заходів (перевірка документів та відомостей, які подаються митницям під час переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, проведення документальних перевірок дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, у тому числі, своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів та інші форми митного контролю), та заходів примусового характеру, які застосовуються у зв'язку зі вчинення порушення митних правил (заходи припинення, заходи процесуального забезпечення провадження у справах про порушення митних правил, заходи адміністративної відповідальності) [19];

5) специфічні підстави застосування примусу, якими є не тільки факти порушення митних правил чи здійснення інших дій, що перешкоджають виконанню обов'язків, покладених на посадових осіб митниць, а й необхідність забезпечення неухильного дотримання та запобігання невиконанню вимог законодавства України з питань митної справи (застосування посадовими особами митниць фізичної сили для забезпечення доступу до приміщень або на території, де знаходяться товари, що перебувають під митним контролем [15, п. 2 ч. 1 ст. 582]; застосування спеціальних засобів під час виконання службових обов'язків [15, ст. 583] тощо;

6) має особливий процесуальний порядок реалізації. Дана ознака найбільш чітко проявляється в процесі здійснення провадження у справах про порушення митних правил;

7) митниці можуть застосовувати примусові заходи як у відношенні до фізичних, так і до юридичних осіб. Наприклад, зупинення дії та анулювання дозволів на провадження окремих видів діяльності [15, ст. 412] тощо.

8) у більшості випадків примус у сфері митної справи застосовується у позасудовому, тобто адміністративному порядку;

9) перелік примусових заходів, а також порядок їх застосування встановлюються Митним кодексом

України та іншими законами України, а підстави застосування заходів примусового характеру у сфері митної справи, а також всі склади порушень митних правил та відповідальність за такі правопорушення вичерпно регламентовано положеннями Митного кодексу України.

Отже, виходячи з наведених ознак примусу як методу діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи, можемо визначити його поняття як систему певних способів психічного, матеріального чи фізичного впливу на громадян чи інших суб'єктів переміщення товарів та транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України (не здатних керувати власною поведінкою відповідно до волі держави), що застосовуються митницями з метою забезпечення дотримання вимог законодавства України з питань митної справи, запобігання, виявлення і припинення контрабанди та порушень митних правил та застосування до осіб, винних у їх вчиненні, адміністративних стягнень.

Висновки. Отже, у процесі реальної діяльності митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи переконання та примус застосовуються не ізольовано, а в сукупності, в певному співвідношенні та послідовності. Найбільший ефект від застосування охарактеризованих методів може бути досягнуто лише за умови їх комплексного використання, з урахуванням конкретного змісту державної митної політики та характеру взаємозв'язків між митницями, їх посадовими особами та іншими учасниками митних правовідносин. Окрім того, успішне здійснення митної справи багато в чому залежить від суб'єктивних факторів, приміром, від рівня професійної підготовки посадових осіб митниць як безпосередніх суб'єктів здійснення митної справи. Як же свідчить аналіз практики діяльності митниць, вітчизняні реалії, пов'язані із входженням України у світовий простір, вимагають розробки ґрунтовних наукових теоретичних основ сфери митної справи, а також чіткої регламентації основоположних категорій митної галузі (у тому числі, методів діяльності митниць).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Административное право : учеб. / под ред. Ю.М. Козлова, Л.Л. Попова. Москва : Юристъ, 1999. 728 с.
2. Адміністративне право України : підруч. за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса : Юрид. л-ра, 2003. 896 с.
3. Адміністративне право України. Академічний курс : підруч. : у 2 т. ред. кол. В.Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. Т. 1. Загальна частина. 2007. 592 с.
4. Байтин М.И. Государство и политическая власть (теоретическое исследование): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 1973.
5. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность (очерк теории). Москва, 2001. 213 с.
6. Горбатова Д.І. Адміністративно-правові засади державного управління в сфері охорони здоров'я. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Право». 2018. № 25. С. 178–180.
7. Горшенев В.М. Способы и организационные формы правового регулирования в социалистическом обществе. Москва : Юрид. лит., 1972. 259 с.
8. Заброта Д.Г. Адміністративно-правові засади: сутність та зміст категорій. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 2. С. 45–51.
9. Кейзеров Н.М. Власть и авторитет. Критика буржуазных теорий. Москва, 1973. 264 с.
10. Ківалов С.В. Митна політика України : Підручник / С.В. Ківалов, Б.А. Кормич. Одеса : Юридична література, 2001. 256 с.
11. Колпаков В.К. Адміністративне право України: Підручник. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.
12. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: моногр. / За заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 345 с.

13. Лазарев Б.М. Компетенция органов управления. Москва, 1972. 280 с.
14. Лейст О.Э. Санкции в советском праве. Госюриздат, Москва, 1962. 238 с.
15. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Голос України*. 2012. № 73–74.
16. Научные основы государственного управления в СССР. Москва : Наука, 1968. 440 с.
17. Овсянко Д.М. Административное право: Учебное пособие / Под ред. проф. Г.А. Туманова. Москва : Юристъ. 1997. 448 с.
18. Онищук Н.В. Методы государственного управления внедрением научно-технических достижений / Отв. ред. В.Б. Авер'янов. Київ : Наукова думка, 1990. 96 с.
19. Приймаченко Д.В. Адміністративна діяльність митних органів у сфері реалізації митної політики держави: дис. ... д-ра юрид. наук. Дніпропетровськ, 2007. 477 с.
20. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Київ : Атіка, 2009. 640 с.
21. Юридична енциклопедія: в 6 т. редкол. Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: Укр. Енцикл., Т. 3: К–М. 2001. 792 с.